

Bir Dinazor'un Hatıra Defterinden

Yıl 1970, genç bir Metalurji Mühendisi (GM) Etibank'ın Seydişehir'de kurmakta olduğu Alüminyum Tesislerinde "İşletmeye Hazırlık Ekibinde" alüminyum üretimi için Boksit cevherinden başka gerekli olacak kimyasallar ve yardımcı maddelerin Dünya Piyasası Etüdü ile görevli. Başlangıçta sadece **petrol koku** ve **taş kömürü zifti** görev kapsamında. O da hevesli ve gayretli hani. Eh tabii aldığı maaşı da hak etmeyi, helal para kazanmayı kafasına koymuş. Maaş net 3200.-TL (yazı ile Üçbinikiyüz Türk Lirası), az mı göründü size? O dönemde Seydişehir gibi onbin nüfuslu bir kasabada kemikli (karkas) etin kilo fiyatı 16.-TL, tesadüf bu ya altının (Au!) gramı da 16.-TL, yani aylık net maaş ile 200 kg et ya da 200 gr altın satın alınabilir. Demek ki güncelleştirirsek 10.195 nolu geçici teknik eleman yasına göre verilen bu ücret şimdiki 3500 –4000 YTL'ına denk düşüyor.

Genç Mühendis iki parmakla daktilo kullanan sekreterleri yıldırırcasına yoğun bir yazışma döneminde hemen hemen tüm sanayi ülkelerindeki Ticari Ataşeliklerle ve bulabildiği sanayi kuruluşları ile temas kurar. Yeni mezundur yani deneyimsizdir, askerliğini yapmamıştır, ama birbuçuk adet yabancı dil biliyor ya, gençlik ateşi de var ya ver yansın saldırgan bir araştırma yapmaktadır. Bunu gören görevlendirilmiş diğer arkadaşları ve amirleri **Katod Blokları, NaF, AlF₃ ve Kriyolit (Na₃AlF₄)** için Dünya Piyasası araştırması işini de bu gence vererek onu ummadığı derecede onurlandırır. Söz konusu bu kimyasalların ve yardımcı maddelerin hiç biri o tarihlerde Türkiye'de üretilmemektedir. Bereket **Sudkostik, (NaOH)** yurtiçinden kloralkali ürünü olarak temin edilebilecektir. Proje başlatılırken "cevherimiz var, bir de Tesisimiz olsa metal alüminyum elde ederiz" diye düşünülmüştür herhalde.

Altmışlı yılların ikinci yarısında Sn.Başbakan Demirel'in SSCB ile yaptığı 7 adet sanayi projesi antlaşması bunlarla ilgili kredi borçlarının çeşitli tarım ve sanayi ürünleri ile geri ödenmesini öngörmüştü. **Aliağa Petrol Rafinerisi, İskenderun Demir Çelik Tesisleri, Bandırma Borik Asit ve Hidrojenperoksit Tesisleri** bugün artık dinazorlaşmış olan genç mühendisin aklında kalan diğer projelerdi, belki de diğer iki proje gerçekleşmedi.

Genç Mühendis bir yandan yurtdışı yazışmalarını sürdürüyor, öte yandan Müessese'nin Kütüphanesinde ve kendi Kitaplığında konulara ilişkin literatür kaynaklarını araştırıyordu. Hah, işte kendi Kitaplığında bulduğu Doğu Almanya'da basılmış bir "Teknoloji" kitabı, buna ders kitabı da denebilir, açık seçik yazıyordu:

"Petrol Rafinerileri kendi karlarını arttırmak amacıyla ilk damıtımda oluşan katranı Cracking Kulelerinde (yaklaşık 500-550 santigrad derece sıcaklıkta ve 30 atmosferlik bir basınç altında) ikinci bir işleme tabi tutarak LPG, benzin, mazot, fuel oil gibi hafif fraksiyonların kazanım verimini yükseltirler. Cracking (parçalama) Kulesi dibinde kalan nihai artık madde petrol kokudur. Petrol koku kalsine edilerek (kavurma işlemi) alüminyum sanayiinde kullanılan anod hammadese özelliğine kavuşturulur. Dünya'da kurulu tesis olarak Cracking Kulesi sayısı 2000 adet civarındadır."

Ne olacak şimdi? Hemen DPT ve TPAO Yönetimlerine Etibank adına yetkili imzalarla donatılmış açıklama ve talep yazıları gönderilir, Aliağa Rafinerisinde iki adet Parçalama Kulesi tesis edilmesi için vakit henüz geç değildir, projede bu yönde tadilat yapılması istenir. Heyhat, ya Kulaklar sağır ya da Mekanizma ağır.

Anod yapımında petrol kokunun bağlayıcısı olarak kullanılan “taş kömürü zifti” demir-çelik tesislerindeki Kok Fabrikalarının bir yan ürünüdür. Burada ise gaz, hafif ve ağır sıvı fraksiyonlar, zift yan ürün, katı bakiye “Kok” ise ana üründür. Taş Kömürü Ziftinin ayrıca damıtılması, uçucu maddelerin uzaklaştırılması ile daha temiz ve yumuşama noktası daha yüksek bir ziftin oluşmasını sağlayacaktır, işte bu da alüminyum sanayiinin anod hammaddesidir. Evreka!.. İSDEMİR kurulma aşamasındadır ve Aliağa Rafinerisi gibi o da SSCB projesidir, zaman tam uygundur. Haydi, TDÇİ Genel Müdürlüğü’ne ETİBANK ‘dan resmi bir yazı gönderilir, sözlü açıklamalar yapılır, bilgi verilir ama ilgi azdır, yırtınan nağmeler o kadar da kötü değildir, olsa olsa bir cazdır, ya da ince bir sazdır....

Aslında hiç düşünmediği bir mesleğe ulaşmış bu Genç’in beynine mühendislik virüsü girmiş ya, bu kez florlu tuzların nasıl ve nelerden üretildiğini merak etmeye başlar, zaten bundan sonraki iş yaşamında başına ne geldiyse hep bu “merak”dan gelmiştir...

SSCB teknoloji dokümanlarında bir de görür ki Elektrolizhanelerde oluşan anod yanma gazları içindeki HF’ün çevreye zarar vermemesi açısından ve ekonomik değerinden ötürü Projede bir “**Kriyolit Rejenerasyon Tesisi**” vardır. Gübre fabrikalarında, kullanılan fosfat kayası, flusspat gibi hammaddelerden ötürü bacalardan HF gazı çıkmaktadır. Bu fabrikaların yakınındaki binaların camlarının zamanla nasıl buzlu cam haline dönüştüğünü gezenler/görenler bilir. Basit bir hesaplama yaklaşımı, ülke çapında yılda toplam 50.000 ton mertebesinde Fluor’un kaçak olarak çevreyi zehirlediğini göstermektedir. Herhalde şimdi esas EVREKA diye bağırarak zamanıdır. Haydi gene otur, yazı taslakları hazırla, Yönetime anlatmaya ve onaylatmaya çalış, DPT ve TÜGSAŞ’a (yoksa adı o zaman başka bir şey mi idi, GM o zaman biliyordu, ama şimdi Dinazor ya, hafıza da gitmiş...) resmi yazılar gönderilir. Kimsenin hakkı yenmesin, bu kez Türkiye Gübre Fabrikaları Üst Yönetiminden başvuruya hatırdaki kaldığı kadarıyla mealen şöyle bir yanıt gelir: *ETİBANK bize Elazığ’daki gübre fabrikası projesi için Ergani Bakır Tesislerinden Sülfürik Asit verecekti, ama sözünde durmadı, bu itibarla Etibank ile herhangi bir işbirliği yapmayı düşünmüyoruz* . Buyur burdan yak!.. “O bana tokat atmıştı, fırsatı yakalamışken şimdi ben de ona yumruk atıyorum “ , bu davranışı herhalde böyle yorumlamak gerek diye düşündü GM.

Dünya Piyasası etüd çalışmaları paralelde yoğun olarak devam ediyordu. Sonuca yaklaşıyordu, SSCB dahil sanayi ülkeleri, ve İran, Irak gibi petrol zengini ülkeler petrol koku veremeyeceklerini belirtmişlerdi, tek kaynak “**Great Lakes Carbon Corporation /USA**” idi, Taş kömürü zifti için de durum aynı derecede kritik idi, tek kaynak “**Verkaufsvereinigung für Teererzeugnisse/B.Almanya**” olarak kesinleşmişti. Florlu tuzlar için de durum benzerdi, ama burada hiç değilse iki firma vardı, ikisi de İtalyan firmasıydı, belki birbirleri ile rekabet ederlerdi, umut işte, tükenmez ki, ye Memet ye... Bunlardan birinin adı **Montecatini** (daha sonra **Montedison**) idi, özel sektör kuruluşu olan diğerini şimdi Dinazor olan GM ne yazık ki hatırlayamıyor, ama Eti Alüminyum kayıtlarından merak edenler çıkartabilir.

GM, görevi aldıktan 9Ay 10 Gün sonra bu şekilde düzenlenmiş olan nihai değerlendirme raporunu Seydişehir Grup Başkanlığı’na (henüz Genel Müdürlük statüsüne geçmemişti) Eylül.1970’de teslim edip huzur içinde vatani görevini yapmak üzere yollara revan olur.

Rapor tesliminden yaklaşık iki yıl sonra GM Seydişehir'de yeniden işbaşı yapar. Doğu cephesinde, yani Ülke içinde bir gelişme yoktur, ama Batı Cephesi'nde önemli gelişmeler olmuştur, petrol koku ve taş kömürü zifti için herbiri tek kaynak olan ABD ve B.Almanya firmalarının ikisinin de Türkiye mümessilliğini bir zat-ı muhterem, İtalya'daki özel sektör kuruluşu olan şirketin Türkiye mümessilliğini bir başka zat-ı muhterem almıştır. (İtalyan KİT'i olan Montecatini kimseye mümessillik vermemiştir.) Mümessilliği alan şahısların Etibank Genel Müdürünün üniversite dönem arkadaşları olduğunu söylemeye herhalde gerek bile yoktur.

Alımlar daha sonra **Great Lakes** ve **Verkaufsvereinigung**'dan yapılmıştır. Satınalma Komisyonu'nun fluorlu tuzların İtalyan Devlet kuruluşundan alınması kararı Etibank Üst Yönetimi tarafından bozulmuş, sipariş mümessili olan İtalyan Özel Sektör Kuruluşu'na verilmiştir. GM öğrenmeye çok meraklıdır, ama bu tür ilişkilere akıllı bir türlü yatmamaktadır, bunları hiç bir zaman öğrenemeyeceğini, öğrenmek istemeyeceğini kati olarak bilmektedir. 657 nolu Devlet Personel Kanunu kapsamında maaşının tam yarı yarıya düşmüş olması (1600 TL) bile o'nu böylesine üzmemiştir, ama kendisi askerdeyken işbaşı yapan diğer meslektaşlarına Yeni Yasa'ya göre üst derecelerden intibak yapılmış olmasını da adalet anlayışı ile bağdaştıramamaktadır, Yasa'yı tüm ayrıntıları ile inceler, 10195'den 657'ye geçiş için öngörülen hükümlerin "torba kadro" ihdasına hiç bir şekilde açık kapı bırakmadığını tesbit eder ve istifasını verir. Yönetim'in bu sorunu çözüp kendisine "torba kadro" ihdasını sağlaması GM'i hayretler içinde bırakır ve hiç değilse Tesisleri işletmeye alıp rejime oturtuncaya kadar görevini sürdürmeye azmeder. Hedefe ulaşıncaya şapkasını, pardon ceketini alıp gider. Tabii ki bedelini de ödeyecektir, yurtdışı eğitimi için Etibank'a olan burs borcunu faizi ile ödediğinde bu para ile sosyal konutlardan iki adet daire satın alınabileceğini hesapladığında bile bunu dert edinmez; öyle ya bazıları "hayata sıfırdan başladım" diye yerinirken o "hayata eksi iki daire ile başladım" diye öğünebilecektir...Birisini gelip Etibank'ı ele geçirdiğinde ve içeri boşalttığında, ve daha sonra Etibank'ın parça parça edildiğini gördüğünde tarifsiz derecede dertlenip kederleneceğini nereden bilebilirdi ki?... (İsdemir ve Eti Alüminyum da bazı mühendislerin işbirliği içinde taş kömürü zifti üretilip başarı ile denemelerinin bir şekilde Yönetim'ler tarafından durdurulduğunu öğrendiğinde de üzölmüştü.) Atatürk'ün mirasını ayaklar altına alanlardan acaba bir gün hesap sorulabilecek mi, ben o günleri görebilecek miyim diye dertlenip köşesinde oturuyor Dinazor! Üzölme be Dinazor, hayat zor işte zor!...

Geçen zaman içinde Ülke alüminyum metal ihtiyacı 350-400 bin t/y seviyelerine çıktı, her yıl yarım milyar USD'lık ithalat yapılmakta, bir de 60.000 t/y metal üretimi için 35 yıldan beri Petrol Koku (25.000 t/y), taş kömürü zifti (10.500 t/y), Fluorlu tuzlar (yakl.6000 t/y), katod blokları (1500 t/y) ithalatına döviz harcanmaktadır. Gönöl isterdi ki 300.000 t/y metal alüminyum ülkemizde üretilsin, daha fazla insanımız iş sahibi olsun, tüm kimyasallar ve yardımcı maddeler yurtiçinde üretilsin, bizim insanımız çalışsın, huzur içinde yaşasın. Gönöl işte bu, ister de ister, ona kim aldırır ki?...

Dinazorlarda laf boldur, başaramadıklarını da uzun uzun anlatmayı severler, .siz onlara kulak asmayın, yaptıklarını da yapmayın, devir değışti, küreselleşiyoruz, unutmayın. Şen ve esen kalın!

Yazan: **Kulağı Kelaynak Kuşu küpeli bir Dinazor.**